

МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАРНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРГА МОСЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Илмий раҳбар: И.ф.д., доцент **Б.Қ.Ҳамдамов**

Тошкент Молия Институти

Қурамбаев Оғабек Озамат ўғли

Тошкент Молия Институти магистри

E-mail: Kurambayev.Ogabek@mail.ru

Аннотация. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида молиявий ҳисоботнинг амалда мавжуд бўлган молиявий ҳисобот шакллариининг халқаро молиявий ҳисобот шаклларидадан фарқли жиҳатлари ва уларни тузиш тартиби бўйича батафсил маълумотлар келтирилган.

Таянч сўзлар: молиявий ҳисобот, бухгалтерия ҳисоби миллий стандартлари, бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандартлари, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари, молиявий ҳолат тўғрисида ҳисобот, фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисобот, пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот, капитал ўзгариши тўғрисидаги ҳисобот, гармонизация

НАПРАВЛЕНИЯ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ К МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ

Аннотация. Представлена подробная информация о различиях между существующими формами финансовой отчетности и формами международной финансовой отчетности в контексте модернизации экономики и порядком их подготовки.

Ключевые слова: финансовая отчетность, национальные стандарты бухгалтерского учета, международные стандарты бухгалтерского учета, международные стандарты финансовой отчетности, отчет о финансовом положении, отчет о прибылях и убытках, отчет о движении денежных средств, отчет об изменении капитала, гармонизация

DIRECTIONS FOR ADAPTING FINANCIAL STATEMENTS TO INTERNATIONAL STANDARDS

Abstraction. Detailed information on the differences between the existing forms of financial reporting and international financial reporting forms in the context of modernization of the economy and the procedure for their preparation is represented

Keywords: financial statements, national accounting standards, international accounting standards, international financial reporting standards, statement of financial position, income statement, statement of cash flows, statement of changes in equity, harmonization

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек: “Макроиктисодий барқарорликни янада мустаҳкамлаш ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини сақлаб қолиш, жумладан, миллий валюта ва ички бозордаги нарх даражасининг барқарор бўлишини таъминлаш - энг муҳим устивор вазифамиздир”²⁷. Шунингдек, хўжалик субъектларини янада ривожлантириш масалалари 2022 — 2026 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг етти устивор йўналиши бўйича

²⁷ Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 66 б.

Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган устувор йўналишларда ҳам алоҳида белгилаб берилган²⁸.

Бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисоботнинг тараққий этиш қонуниятлари бўйича муҳим хулосалар қилинди. Агар 1494 йили «иккиёқлама ёзув» асосида ҳисоб ғояси яратилган, 1973 йилдан 15 бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандартлари асосида молиявий ҳисоботнинг халқаро интеграциялашуви бошланган бўлса, 2030 йилга бориб молиявий ҳисоботнинг дунё миқёсида тўлиқ халқаро гармонизацияси ва бир хиллигига эришилиши кутилмоқда²⁹.

Халқаро даражада қўлланилиши:

1. Ҳозирда молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари дунёнинг 140 давлатида қўлланилади. G20 давлатларнинг асосийларида ҳам қўлланилади.
2. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари мажбурий ҳолатда 116 давлатда қўлланилади. Қолган 24 давлатда МҲХСни қўллаш мажбурий эмас лекин қандайдир шаклда қўллаш мумкин.
3. Асосий давлатларда аудиторлик хулосасида текширилган молиявий ҳисоботнинг МҲХСга мослиги ҳақида фикр билдириш талаб этилади.
4. 140 давлатдан 73 тасида “IFRS for SMEs” (кичик ва ўрта корхоналар учун стандартлар) қўллашга рухсат берилган.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Дунё мамлакатларида чуқурлашиб бораётган глобаллашув ва интеграция жараёнлари умумтан олинган халқаро меъёрлар ва стандартларга ўтиш ҳамда уларга амал қилишга бўлган талабларнинг кучайишига сабаб бўлмоқда. Бу бевосита «халқаро бизнес тили» сифатида умумтан олинган бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи ҳам дахлдордир

²⁸ «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон.

²⁹ Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан В2017.2DSc/Iqt49 рақам билан рўйхатга олинган.

Мамлакатимиз иқтисодиётига хорижий инвестицияларни тўғридан-тўғри жалб этилиши, эркин иқтисодий зоналарнинг ташкил этилиши ва фаолият юритиши бухгалтерия ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (кейинги ўринларда – МҲХС) лари асосида ташкил қилишни зарурат қилиб қўймоқда. Ҳозирги вақтда молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари хўжалик субъектлар томонидан ташқи фойдаланувчилар эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган бухгалтерия ахборотини тайёрлашда тобора кенг фойдаланилмоқда.

Халқаро даражада қўлланилиши:

1. **2005** йил **1** январдан Европанинг биржада рўйхатга олинган барча компаниялари МҲХСга ўтди.
2. Россияда **2004** йилда банклар, **2012** йилда йирик компаниялар МҲХС га ўтди.
3. Арманистон, Грузия, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Украинада йирик компаниялар МҲХС га ўтган.
4. Озарбайжон, Белорусь, Туркманистон, Ўзбекистонда банклар МҲХС га ўтган.
5. Ўзбекистонда акциядорлик жамиятлари, тижорат банклари, суғурта ташкилотлари ва йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган юридик шахслар МҲХС га ўтказиш жараёни бошланди.

2022 — 2026 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг етти устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида «миллий иқтисодиётни жадал ривожлантириш ва юқори ўсиш суръатларини таъминлаш» 3 устувор вазифасининг қўйилиши ҳам сифат менежментига ўтишда асосий стандартлар

сифатида МХХСларини тан олиш ва уни кенг жорий этиш борасида аниқ вазифаларни белгилаб берди³⁰.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПФ-4611-сонли «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги, 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги, 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли «2022 - 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги, 2015 йил 24 апрелда ПФ-4720-сонли «Акциядорлик жамиятларида замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонлари, 2018 йил 19 сентябрдаги ПҚ-3946-сонли «Ўзбекистон Республикасида аудиторлик фаолиятини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 28 июлдаги 207-сонли «Давлат улуши бўлган акциядорлик жамиятлари ва бошқа хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти самарадорлигини баҳолаш мезонларини жорий этиш тўғрисида»ги Қарори ҳамда мазкур соҳага оид бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни бажаришга мазкур мақола муайян даражада хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасида молиявий ҳисоботни модернизациялашда МХХСларга босқичма-босқич ўтилмоқда. Жумладан, ўқув режалари халқаро тажрибаларга мувофиқлаштирилиши муносабати билан «Молиявий ҳисоб» фани «Молиявий ҳисоб ва ҳисобот» деб ўзгартирилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПФ-4611-сонли «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги қарорига асосан акциядорлик жамиятлари, тижорат банклари, суғурта ташкилотлари ва йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган юридик шахслар³¹:

³⁰ «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон.

³¹ <https://lex.uz/docs/4746047>

2021 йил 1 январдан бошлаб, МҲХС асосида бухгалтерия ҳисоби юритилишини ташкил этади ва 2021 йил якунларидан бошлаб молиявий ҳисоботни МҲХС асосида тайёрлайди, қонун ҳужжатларида МҲХСга ўтишининг эртароқ муддатлари назарда тутилган юридик шахслар бундан мустасно³²;

Юқоридаги имкониятларга эга бўлиш мақсадида компания молиявий ҳисоботни МҲХСлари асосида тузиш ва тақдим қилишни тақозо этади. Хўш, шундай катта имкониятларни очиб берадиган ҳамда компаниянинг шаффофлигини таъминлайдиган МҲХСлари асосида молиявий ҳисоботни тузиш қандай амалга оширилади ва унга қандай эришиш мумкин? Бунинг иккита тан олинган йўли бор.

Биринчи йўли, БҲМСлари асосида тузилган молиявий ҳисоботни МҲХСлари асосида трансформация қилиш (1-расм);

Иккинчи йўли, миллий ҳисоб тизими билан ёнма-ён МҲХСларига мувофиқ параллел ҳисоб тизимини юритиш (2-расм).

Иккала йўлда ҳам битта талаб мавжуд. БҲМСлари ва МҲХСларини чуқур билиш, уларни қўллай олишда амалий компитенцияга эга бўлиш.

Биринчи йўл энг кўп қўлланиладиган, кам чиқимли ва нисбатан мураккаблик даражаси баланд эмас. Шунини таъкидлаш лозимки, молиявий ҳисобот трансформациясининг тартиб ва қоидаларини белгилайдиган МҲХСлари мавжуд эмас. Шу боис, ҳар бир корхона ўзининг ҳисоб сиёсатида трансформация асосларини мустақил ишлаб чиқиши лозим. Ушбу мақсадида трансформациянинг умумий ёндашувларини ишлаб чиқиш, тўпланган тажрибаларни умумлаштириш мақсадга мувофиқ.

³² <http://uza.uz/oz/documents/moliyaviy-isobotning-khal-aro-standartlariga-tish-b-yicha-sh-25-02-2020>

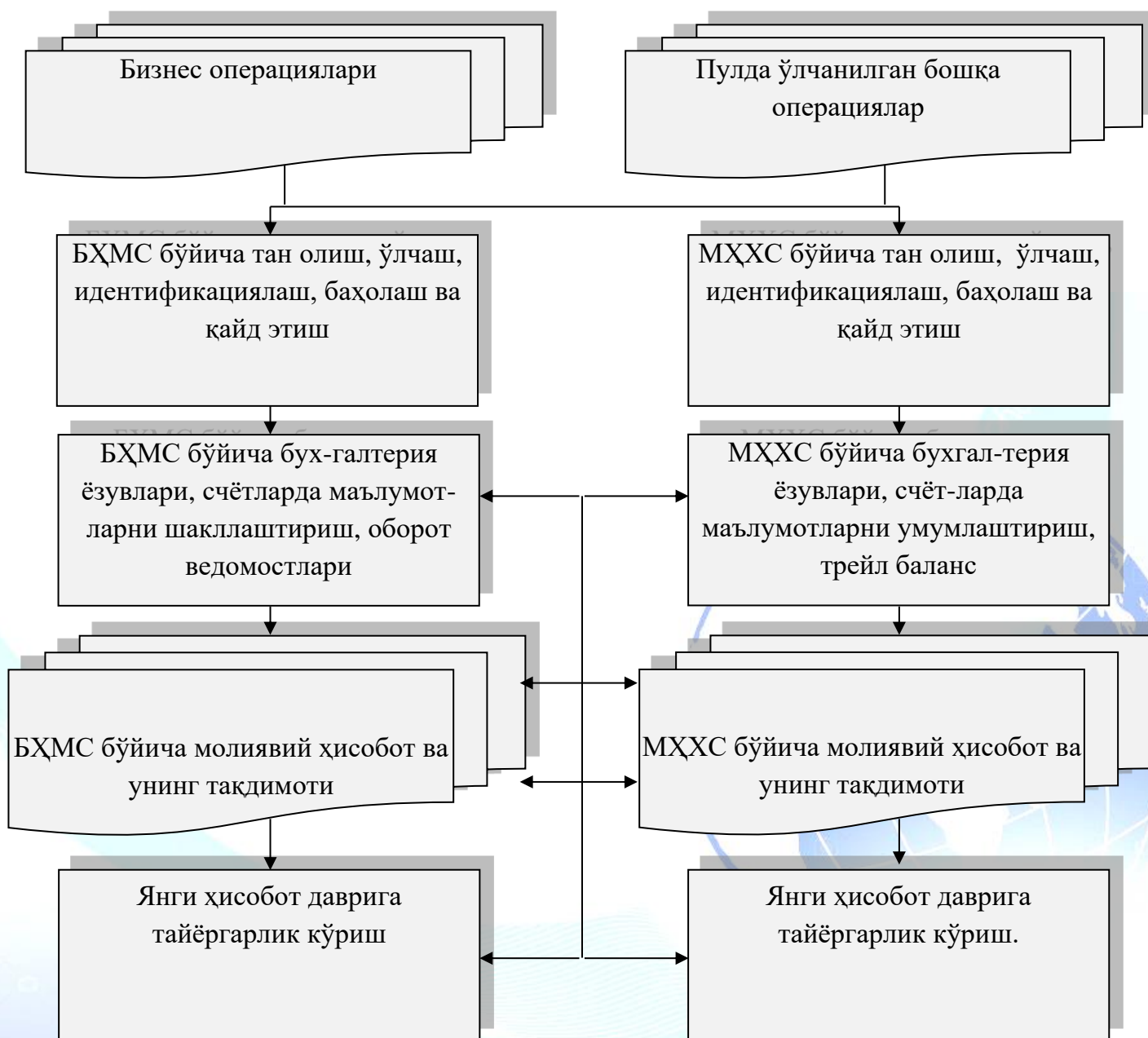

1-расм. Молиявий ҳисобот трансформация босқичлари.

Трансформация жараёнининг асосий муҳим қондалари қуйдагилардан иборат:

- МХХСлари бўйича ҳисоб юритиш ҳар бир компаниянинг мустақил ҳал қиладиган иши, унинг зарурлигини ва унга ўтишни мустақил белгилайди;
- МХХСларида бўйича ҳисоб юритишда иқтисодий мазмуннинг шаклдан устунлиги амал қилади;
- МХХСлари адолатли баҳолашга устувор аҳамиятни қаратади;

- МҲХСлари бўйича ҳисоб юритиш усулини (трансформация ёки параллел ҳисоб юритиш) танлаш компаниянинг ички иши;
- Трансформацияга ҳар бир ҳолатда индивидуал ёндашилади;
- Трансформация мураккаб жараён, профессионал ёндашувни талаб қилади;
- Реклассификация, қайта баҳолаш, коррективировка провoдқалари трансформациянинг асосий усуллари дир.

2-расм. МҲХСлари бўйича параллел ҳисоб юритиш схемаси

МҲХСларига ўтишда трансформация усулни қўллаш бирдан 100%лик натижани ва хатолардан холи бўлган молиявий ҳисоботни бермайди. Чунки, МҲХС бўйича молиявий ҳисобот жуда кўплаб омиллар ҳисобидан шаклланади. Уларни биринчи уринишдаёқ тўлиқ қамраб олиш жуда қийин жараён. Фақат биринчи трансформацияда йирик хатолар бўлишига йўл қўйилмаслиги керак. Трансформация бўйича тажриба босқичма-босқич шаклланиб боради ва натижада йилдан йилга трансформацияланадиган молиявий ҳисоботнинг ишончлилиги ошиб боради. Шу боис, Ўзбекистондаги компаниялар эртага яхши натижа олиши учун МҲХС асосида молиявий ҳисобот трансформациясини бугундан бошлаши керак. Агарда компаниялар бугун МҲХСлари асосида молиявий ҳисобот тузишга зарурият ҳис қилмаса, эртага зарурият ҳис қилиши албатта тайин. Шу боис, эртанги заруриятни қондириш учун бугун трансформацияни бошлаши керак.

Трансформация жараёнининг қуйидаги кетма-кетликда амалга оширилиши мақсадга мувофиқдир:

Биринчидан, миллий стандартлар бўйича тайёрланган молиявий ҳисобот компонентлари, шунингдек, бухгалтерия баланси, фойда ва зарарлар ва бошқа ҳисобот моддаларининг кенгайтмалари акс эттирилган аналитик ҳисоб маълумотлари, керак бўлса бошланғич ҳужжатларни тайёрлаш лозим.

Иккинчидан, активлар, мажбуриятлар ва хусусий капитал элементларини қайта классификациялаш, қайтадан баҳолаш ўтказиш. Фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисоботда ҳам ҳар бир тегишли моддани халқаро стандартларга мос ҳолда қайта классификация қилиш ва баҳолаш. Худди шунингдек, бошқа ҳисобот моддаларини ҳам бирма-бир халқаро стандартлар талабларига мувофиқлаштириш чораларини ишлаб чиқиш керак.

Учинчидан, МҲХСлари даражасига етказиш учун тегишли тўғирлашлар киритиш, қўшимча проводкалар жадвалини ишлаб чиқиш керак.

Тўртинчидан, тегишли тўғирлашлар бухгалтерия проводкалари ёрдамида киритилгандан кейин МХХСлари талабларига мувофиқ келадиган ҳисоботни тузиш.

Бешинчидан, МХХСларига ўтишда атамалардан тўғри фойдаланиш муҳим роль ўйнайди. Миллий стандартлар асосида тузилган ҳисоботлардаги атамалар, кўрсаткичларнинг номланиши, уларнинг қисқармасини халқаро стандартларга мос келадиган атамаларга ўтказиш лозим. Агарда кўрсаткич қайта гуруҳланиш ва баҳолаш асосидаги қиймати халқаро стандартларга мувофиқ келсада унинг номланиши мувофиқ бўлмаса, уни ўқиш қийинлашади, чалкашликларга олиб келади. Масалан, асосий восита эмас “Мулк, бино, машина ва асбоб-ускуналар” деб юритиш. Шу боис, атамалар тизимини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш лозим бўлади.

Миллий стандартлар асосида тузилган молиявий ҳисоботларни халқаро стандартлар асосида тузилган молиявий ҳисоботга трансформация қилишнинг ягона методологияси мавжуд эмас. Ҳар бир корхона ўзининг молиявий-ҳўжалик фаолияти хусусияти, ресурслари ва ходимларининг профессионал даражасидан келиб чиқиб трансформация жараёни методологиясини ишлаб чиқиши мақсадга мувофиқ. Бизнинг фикримизча, ҳар бир корхона молиявий ҳисобот трансформацияси бўйича ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқиши шарт. Шу боис, компанияда молиявий ҳисобот трансформациясини амалга ошириш учун қуйидаги шарт-шароитлар мавжуд бўлиши керак:

- Компанияда МХХСлари бўйича тузилган молиявий ҳисоботига зарурият бўлиши керак. Компаниянинг ички ва ташқи ахборот фойдаланувчиларида МХХС бўйича тузилган молиявий ҳисоботдан фойдаланиш ва унинг асосида қарорлар қабул қилишига муҳит юзага келиши шарт;
- миллий стандартлар асосида тайёрланган молиявий ҳисобот объектив, ишончли, уйғун ва Бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги Қонун ва Ўзбекистон Республикаси Бухгалтерия Ҳисоби Миллий Стандартларига тўлиқ мувофиқ келиши керак. Аудиторлик хулосаси олиниши мақсадга мувофиқ.

Фарқланишлар ва қалбакилаштириш ҳамда миллий стандартлар талабларидан четланишлар катта бўлган ҳолларда трансформация кутилган натижани бермайди. Чунки, БҲМСлари асосида тайёрланган молиявий ҳисобот МҲХСлари бўйича тузиладиган молиявий ҳисоботга хом-ашё ҳисобланади.

- корхонанинг замонавий менежмент тизими, хусусан, молиявий департамент бошқарув тизими, унинг таркибида молиявий бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи бўлими мавуд бўлиши керак.

- компания барқарор молиявий ҳолатга эга бўлиши керак. Барқарор бўлмаган, сурункали зарар билан ишлайдиган компаниялар молиявий ҳисоботини трансформацияси етарли шаффоф бўлмайди ва кутилган натижани бермайди.

- компанияда МҲХСларини биладиган, бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисобот соҳасида чуқур профессионал тайёргарликка эга бўлган, иқтисодий математикани қўллай оладиган мутахассисларга эга бўлиши керак. Чунки, трансформация қийин, мураккаб ва профессионал ёндашувни талаб қиладиган жараён ҳисобланади. Чет тилини мукамал биладиган ва соҳа бўйича хорижда малака оширган, хорижий компанияларда молия соҳасида ишлаган мутахассисларга зарурият мавжуд.

МҲХСни қўллашда айниқса биринчи ҳисоботни тузишга жуда катта эътибор қаратиш керак. Бу борада “МҲХС бўйича дастлабки ҳисоботни тақдим этиш жуда сермеҳнат ва мураккаб жараён бўлиб, кўрсаткичларни талқин қилиш чоғида малакали ёндашув, жуда катта ҳажмли ишончли ахборотни профессионал баҳолаш ва йиғишни талаб қилади. 2015 йил учун МҲХС бўйича дастлабки ҳисоботни тузиш учун компания ҳозирданок аввалги йиллар учун ҳисоботни трансформациялашни, активлар ва мажбуриятларни баҳолашни бошлаши керак. Жорий ҳисобот йилини «ёпгандан» кейин уни чоп этиш учун 2015 йилги МҲХС бўйича молиявий ҳисоботни тузиш керак” деган фикрлар тўлиқ ўринлидир.

МХХСларига мувофиқ молиявий ҳисоботни тузишда “**Мазмуннинг шаклдан устунлиги**” тамойилига амал қилинади. Бу шуни англатадики, бизнинг миллий ҳисоб тизимимизда барча жараёнлар ялпи ва узлуксиз ҳужжатлаштирилади. Халқаро принциплар эса операциянинг қандай шаклда ва ҳужжатда расмийлаштирилганлигига эмас, балки унинг иқтисодий моҳиятига эътибор қаратади. Масалан, адолатли қиймат асосида баҳоланиши кўп жиҳатдан жараённинг иқтисодий мазмунини тўлароқ тавсифлайди. Шу боис, халқаро стандартлар **адолатли баҳолашга** устувор аҳамият қаратади. МХХСлари асосида тузилган молиявий ҳисоботнинг бош сифат тавсифларидан бўлиб унинг **уйғунлиги**, яъни қабул қилинаётган қарорларга қанчалик даражада таъсир кўрсата олиши ҳамда **ишончлилиги**, яъни ахборотларнинг қанчалик даражада объектив ва ҳаққоний жараёнларни акс эттириши бўлиб ҳисобланади. Трансформация жараёнини бир қанча босқичларга ажратиш мумкин. Бунга ҳар бир компания ўз имкониятлари ва профессионалик даражасида ёндашади. Бизнинг фикримизча, ҳар қандай бажариладиган ишни шартли равишда урта босқичга ажратишимиз мумкин, масалан, биринчи босқич шу ишни амалга ошириш учун тайёргарлик кўриш, кейин иккинчи босқичда уни амалга ошириш ва сўнги учинчи босқичда натижага эришиш ва уни фойдаланувчилар ва буюртмачиларга етказиш босқичларига ажратиш мақсадга мувофиқ. Шу нақтай назардан келиб чиқадиган бўлсак, трансформация жараёнини ҳам шартли равишда тайёргарлик кўриш, уни ўтказиш ҳамда натижага эришиш ва уни тақдим этиш босқичларига ажратишимиз мақсадга мувофиқ бўлади:

- 1) Тайёргарлик ишларини амалга ошириш босқичи.
- 2) Трансформация жараёни процедурасини амалга ошириш босқичи.
- 3) Натижавий босқич.

Молиявий ҳисоботнинг тузилиши, унинг таркиби, алоҳида вазиятлар ва ҳолатларнинг қамрови, корхоналарнинг бирлашиши ва консолидациялашишга доир ҳисоботлар, қамраб олиш даври, иқтисодий субъект тури ва аудит қилиниши, асосий ва қўшимча турларга бўлиниши каби белгилар асосида

таснифи ишлаб чиқилди. Ишда молиявий ҳисоботни тақдимот қилиш жараёни, ахборот фойдаланувчиларнинг гуруҳи, уларнинг ахборотга бўлган қизиқишлари ҳамда қабул қиладиган қарорлари мазмуни йўналишлари тизимлаштирилди. Бу эса молиявий ҳисоботнинг ҳамма фойдаланувчилар эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда таркиби ва мазмунини шакллантириш имконини беради.

Мамлакатимизда амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда халқаро стандартларга мувофиқ молиявий ҳисоботнинг шакллари куйидаги таркибда белгилаш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз (1-жадвал).

1- жадвал

А. Молиявий ҳисоботнинг асосий мажбурий шакллари³³

№	«Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Қонунда	МҲХСларига мувофиқ ҳолда тақлиф этилади
1	Бухгалтерия баланси	Молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот
2	Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот	Фойда ва зарарлар ҳамда бошқа тўплам даромадлар тўғрисидаги ҳисобот
4	Пул оқимлари ҳақидаги ҳисобот	Пул оқимлари ҳақидаги ҳисобот
5	Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот	Хусусий капиталнинг ўзгариши тўғрисидаги ҳисобот
	Изоҳлар, ҳисоб-китоблар ва тушунтиришлар	Изоҳлар, ҳисоб сиёсатининг қисқача тавсифи ва бошқа тушунтиришлар

³³ Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан В2017.2DSc/Iqt49 рақам билан рўйхатга олинган.

Б. МҲХСлари талабларига мувофиқ ўтган даврлар ҳисоботи

Таққосланадиган ахборотлар: давр бошида молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот; ўтган давр учун фойда ва зарарлар ҳамда бошқа тўплам даромадлар тўғрисидаги ҳисобот
Ўтган ҳисобот даврлари учун молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот (агарда корхона МҲХСларини биринчи марта қўллаб ҳисоб сиёсатига ретроспектив ўзгаришлар киритса ёки молиявий ҳисобот моддаларини қайта таснифлашни амалга оширса)

В. Молиявий ҳисоботнинг ихтиёрий (қўшимча) шакллари

1	Даромадлар тўғрисидаги ҳисобот
2	Тақсимланмаган фойда тўғрисидаги ҳисобот
3	Маҳсулот (иш, хизматлар) таннархи тўғрисидаги ҳисобот
4	Мулк, ер, бино, машина ва асбоб-ускуналарнинг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот
5	Номоддий активларнинг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот
6	Сегментал молиявий ҳисоботлар

Трансформация усули ўзининг афзаллик ва камчиликларига эга (2-жадвал).

2-жадвал

Трансформация усулининг афзалликлари ва камчиликлари

Афзалликлари	Камчиликлари
Параллел ҳисоб юритишга нисбатан кам харажатли ва тежамкор ҳисоб тизими ҳисобланади	Хато қилишнинг risks катта, маълумотларни салмоқли қалбакилаштириш эҳтимоли мавжудлиги
Ҳисоб юритишда вақтдан ютилади	Субъектив ёндашув, субъектив баҳолашга йўл қўйилиши мумкин

<p>Ҳисоб юритиш процедураси параллел ҳисоб юритишга нисбатан анча содда, агар бир марта яхши процедура ишлаб чиқилса, маълумотларга ишлов беришда қийинчиликлар бўлмайди, маълумотлар-нинг ишончилигига эришиш мумкин</p>	<p>Фақат ҳисоботдаги маълумотлар трансформацияланиши билан чекланиши, трансформация оралик жамланма ахборотлар ва бошланғич ҳужжатлардаги ахборотларга етиб бормайди</p>
<p>Ушбу усулнинг натижадорлиги ўрнатилган процедура, модел, метод ва ходимнинг профессионал билимига бевосита боғлиқлиги</p>	<p>Ҳисобнинг оперативлиги сушт</p>
<p>Корректировка ёзувларининг кўргазмалилиги, яъни фарқланишдаги аниқ хулосаларни қилиш мумкинлиги</p>	<p>БҲМСлари бўйича тузилган молиявий ҳисоботга қарамлиги мавжуд. У тузилмаса МҲҲСлари бўйича ҳисоботни тузиб бўлмайди</p>
<p>Ҳар йили тизимни такомиллаштириб бориш, самарадорлироқ усулларни ҳамда мавжуд камчиликларни бартараф этиш мумкинлиги, натижада бир неча йиллар ичида шу компанияга мос мукамал тизимни шакллантириш имконияти юзага келиши, уни нау-хау деб боҳолаш мумкинлиги.</p>	<p>БҲМСлари бўйича тузилган молиявий ҳисоботда хатоликлар ва камчиликлар мавжуд бўлса у албатта трансформацияланган ҳисоботга ўз салбий таъсирини кўрсатади;</p>
	<p>Вақтдан бой бериб қўйиш эҳтимоли мавжуд. Чунки, БҲМСлари асосида молиявий ҳисобот тузилгандан кейин бу ҳисобот тузилади. Бу анча вақтни олади;</p>
	<p>Бир компанияда ишлаб чиқилган трансформация процедураси ва методларини тўлалигича бошқа компанияга қўллаб бўлмайди. Ҳар бир компанияда ўзгача ёндашув талаб этилади.</p>
	<p>Бошланғич қиймат, операция юз берган вақтдаги валюта курси, ҳақиқий таннархи каби операция юз берган пайтдаги қўлланиладиган таомиллардан фойдаланиш имконияти йўқлиги, натижада ўрта миқдордан фойдаланади. Бу эса ҳақиқий қийматдан четланишларга олиб келиши мумкин.</p>

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Шуларни ҳисобга олганда, юқоридаги фикрларни амалиётга жорий қилиниши молиявий ҳисоботнинг потенциал хорижий инвесторларга ҳам тушунарли бўлишини таъминлайди, мамалакатда инвестицион муҳитни яхшилашга хизмат қилади, халқаро биржаларга молиявий ҳисоботларни тақдим этиш имкониятини оширади, қабул қилинаётган қарорларнинг ўз вақтидалигини ва самарадорлигини таъминлайди. Натижада, маҳсулот таннархини камайтириш, ресурслардан самарали фойдаланиш йўли билан иқтисодий самарага эришилади, компанияларнинг экспорт салоҳияти юксалади, маҳсулот рақобатбардошлигини оширади, ходимларни моддий рағбатлантириш учун имконият кенгаяди, бухгалтерлар ва аудиторларнинг профессионал малакаси ошади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон.;
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПФ-4611-сонли «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармони;
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, 24.01.2020 й;
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Акциядорлик жамиятларида замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони. 24.04.2015 й. ПФ-4720;
5. 1 Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 66 б.

6. Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан В2017.2DSc/Iqt49 рақам билан рўйхатга олинган.

7. Ташназаров С.Н., Ташназарова Д.С. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари. СамИСИ, 2018. -421 б.

8. Ташназаров С.Н. Молиявий ҳисоботнинг назарий ва методологик асосларини такомиллаштириш (МҲХС ва илғор тажрибалар асосида). Монография. Т.: “Турон”, 2017 й.

<http://www.icar.ru> – International Center of Accounting Reforms (ICAR)

<http://www.ifrs.org/Pages/default.aspx> - International Accounting Standards Board and IFRS Foundation

<http://www.lex.uz/> - national database of legislation Uzbekistan (LexUz)

